

Bilde 1: Spåkenes i Nordreisa kommune. Foto: Ellen Elverland

Etablering av blomstereng i Troms og Finnmark

Vi opplever en kraftig økning i interessen for å etablere blomsterenger. Ikke bare er blomsterenga vakker å se på, den er også viktig for det biologiske artsmangfoldet og bidrar til å ivareta de pollinerende insektene. Insekter er avhengige av blomsterplanter for å finne nektar og pollen, og blomsterplanter er avhengige av insekter for å formere seg. Blomsterenga er også viktig for bevaring av populasjoner og for å skape et sammenhengende nettverk av levesteder for mange arter. Fra et praktisk perspektiv er blomsterenga også mindre arbeidskrevende enn en plen fordi den normalt bare skal slåes en gang i sesongen. Dette er en kort innføring i hvordan man kan etablere sin egen blomstereng i nord.

Gamle, artsrike og kulturbetinga slåtteenger er i dag sjeldne og har status som en kritisk trua naturtype. Disse engene har blitt til gjennom generasjoner med ekstensivt jordbruk der arealene ble slått en gang i året - på seinsommeren. Det ble ikke pløyd, brukt

innkjøpt frø eller kunstgjødsel og sammen med slått bidro beiting vår eller høst til å holde vegetasjonen åpen og var plantenes eneste gjødselkilde. Denne typen drift førte over mange år til en sammensetning av konkurransesvake og lyselskende

Bilde 2: Innsamling av frø Hammerfest kommune.
Foto: Ellen Elverland

arter. Dette er naturlig forekommende arter i norsk natur, og de omtales gjerne som *kulturavhengige* siden de er avhengige av påvirkningen fra oss mennesker. Dersom man skal lykkes med å etablere en varig blomstereng, er det derfor viktig å etterlikne de økologiske forholdene som har skapt de gamle slåtteeengene.

VALG AV JORD OG PLASSERING AV BLOMSTERENGA

Det beste stedet for å etablere en blomstereng, er areal som har tørr og mager, sandholdig jord. Mange av de typiske engartene er lave og konkurransesvake og vil klare seg bedre på arealer som ikke gir dem så mye konkurranse fra andre arter. Magre jordtyper er steder der høyvokste grasarter eller høymole, tistler, bringebær, mjøddurt eller brennesle ikke trives. Plantene som trives best under tørre forhold er f.eks. blåklokke og tiriltunge. På leirjord, tørkesterk, moldrik jord eller på oppgjødsla arealer er forutsetningene dårligere for mange av de konkurransesvake engartene. På slike arealer kan du isteden anlegge blomstereng med rødkløver, fuglevikke, rød jonsokblom, karve og ryllik som tåler en del næring i jorda. Velg et lysåpent areal med minst mulig skygge fra trær og bygninger. Lavtliggende areal med mye vannsig, næringstilsig eller deponering av saltholdig snø om vinteren bør unngås.

BLOMSTERFRØ

Det beste er å bruke frø fra lokale stedege planter. Frøpopulasjoner fra Troms og Finnmark er tilpasset vårt klima med midnattssol og korte, kjølige somre.

Frøblandinger fra Sør-Norge eller i verste fall fra utlandet inneholder arter som vokser lenger sør og som ikke er tilpasset nordlige forhold, dvs. at de kan blomstre til feil tidspunkt i forhold til insektene som pollinerer dem og til det som er naturlig for nordlige populasjoner av samme art. Da er det lett at artene ikke overlever vinteren. Men det kan også tenkes at importerte frøblandinger inneholder aggressive, fremmede arter som vi ikke ønsker i norsk flora. Å få tak i blomsterfrø som er tilpasset Troms og Finnmark er for tiden ikke mulig. Produksjonen er så vidt kommet i gang i 2021 og et lite kvantum forventes på markedet fra 2022 eller 2023. I mellomtiden er det mulig å samle inn frø på egenhånd fra enger, veikanter og andre arealer i nærheten.

Bilde 3: Frø av hvitbladtistel (*Cirsium heterophyllum*).
Foto: Ellen Elverland

Bilde 4: Strandeng i Lakselv kommune. Foto: Ellen Elverland

SÅING I ÅPEN JORD ELLER EKSISTERENDE GRASMARK?

Det er lettere å etablere blomsterenger på åpen jord enn ved innsåing i eksisterende plen eller grasmark. Ved innsåing i åpen jord finnes ingen etablerte konkurrenter, og plantene som sås inn får mer ro rundt etableringen. Ved såing i eksisterende grasmark eller plen, bør du i første omgang opparbeide noen få kvadratmeter. Hvis graset er tett, er det best å spa opp/ snu jorda og gjerne blande inn noe ugrasfri, skrinn og sandholdig jord der det skal såes. Siden kan du utvide feltet ved å la urtene få spre seg utover når de er godt etablert. Dette kan gjøres ved at du på nærliggende areal lager sår i grastorva og løsner opp jorda i overflata med et greip, jernrive eller lignende redskap. Hvis det er et tett mosedekke i plenen, bør dette rakes bort slik at du kommer ned på bar jord. Innsåing av blomsterengfrø på overflaten av tett plen/ grasmark uten først å blottlegge jorda eller tynne ut graset er bortkasta penger. Ved innsåing i eksisterende grasmark anbefales 0.5-1.0 g/m² av ei rein blomsterengblanding (uten gras). Ved såing i åpen jord er det derimot vanlig å blande urtefrøet med norske sorter og økotyper av svaktvoksende grasarter som gulaks, sauesvingel, rødsvingel og engkvein. I så fall kan det passe å så 0.5–1.0 g blomsterfrø + 2-4 g grasfrø pr m². Andelen blomsterfrø i blandinga bør ikke være under 20%. De anbefalte såmengdene er betydelig lavere enn det som normalt brukes for å anlegge plen, og det er derfor viktig at jorda er ugrasfri og at frøet fordeles jamt over hele arealet.

SLIK SÅR DU

Blomsterengfrø kan såes fra våren og utover hele sommeren. Den beste tida er ofte på seinsommeren, da er jordtemperaturen god og det er rikelig tilgang på fuktighet. I naturen sår artene seg sjøl når frøet er ferdig modnet på ettersommeren. Noen arter krever en kuldeperiode om vinteren for å spire neste vår. Når små frømengder skal såes ut, kan det være lurt å dele frøene opp i porsjoner og delså arealet eller blande frøet godt med sand eller sagflis. Etter såing er det viktig å sørge for god kontakt mellom frø og jord ved å rake/molde frøet forsiktig ned i den øverste centimeteren av jorda, etterfulgt av tråkking eller tromling av arealet.

SKJØTSEL

Etablert blomstereng skal ikke gjødsles, og kjemiske ugrasmidler må ikke benyttes. På erosjonsutsatte arealer og ved nyetablering på skrinn sandjord kan det være nødvendig å gjødsle forsiktig med 1–2 kg fullgjødsel 15-4-12 eller 3–4 kg tørka hønsegjødsel pr 100 m samtidig med såing for å oppnå raskere etablering av plantedekke, men når gras og urter begynner å dekke, vil gjødsling favorisere graset framfor urtene og føre til at de konkurransesvake artene blir utkonkurrert.

Det normale skjøtselregimet i blomstereng er én sein slått med ljà, kantklipper eller tohjulstraktor pr. år. Denne slått utføres etter at de fleste artene har blomstret og satt frø, vanligvis i slutten av juli eller

Tabellforklaring: Tabellen gir forslag på arter som kan inngå i ei blomstereng i Troms og Finnmark og måned for normal blomstringstid og frømodningstid hos de enkelte artene. F=arter som tåler fukt. G= arter som tåler litt gjødning

Art	Vitenskapelig navn	Blomstringstid	Frømodning	Tåler fukt/gjødsel
Blåklukke	<i>Campanula rotundifolia</i>	7-8	8-9	
Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>	6-7	7-9	F, G
Gullris	<i>Solidago virgaurea</i>	7-9	8-10	F, G
Rød jonsokblom	<i>Silene dioica</i>	5-8	7-9	F, G
Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>	5-9	7-9	F, G
Karve	<i>Carum carvi</i>	5-7	7-8	F, G
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>	6-10	8-10	F, G
Føllblom	<i>Scorzoneroides autumnalis</i>	7-9	8-9	
Hvitbladtistel	<i>Cirsium heterophyllum</i>	6-8	8-9	F, G
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>	6-7	7-8	F, G
Småengkall	<i>Rhinantus minor</i>	6-8	7-8	
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>	5-7	7-8	F, G
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	6-8	8-9	F, G
Ballblom	<i>Trollius europaea</i>	6-7	7-9	F, G
Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>	6-8	7-8	F, G
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>	7-9	8-9	F, G
Sauesvingel	<i>Festuca ovina</i>	6-8	8-9	
Dunhavre	<i>Avenula pubescens</i>	7-8	8-9	
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	5-7	7-8	
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>	6-8	7-8	

utover i august. Etter slått skal gras og bakkete røtter slik at frøene drysser av. Deretter rakes høyet sammen og fjernes slik at næringsstoffene ikke tilbakeføres. Hvis tilveksten utover høsten er kraftig, bør en også vurdere å gjennomføre en andreslått for at plantematerialet ikke skal bli liggende og tilføre næring til enga. I de tradisjonelle slåtteengene var det høstbeiting som sørget for å holde tilveksten nede fram mot vinteren. Arealet skal ikke gå vinteren i møte med mye daugras som også vil hemme frøspiringa til våren.

VÆR TÅLMODIG!

Å få til en vakker, flerårig blomstereng er en tålmodighetsøvelse. Det første året vil de aller fleste artene bare etablere bladsetter, men ved tidlig såing kan tiriltunge og rødkløver blomstre seint om høsten. Først året etter vil de fleste artene begynne å blomstre, og den potensielle artsrikdommen vil bruke mange år på å utvikle seg. Sørg gjerne for å så inn enda flere arter etter hvert som frø blir tilgjengelig slik at arts mangfoldet øker.

VIKTIGE TING Å TENKE PÅ:

- Hvis du allerede har ei artsrik blomstereng eller en artsrik veikant skal du ikke så inn ekstra blomsterfrø som du får kjøpt! Da skal du heller samle frø lokalt - fra naboarealer og nærliggende veikanter. På den måten bidrar du til å ta best mulig vare på det stedegne arts mangfoldet.
- På skrin og tørr jord der små, konkurransesvake arter vil trives bør du ikke så inn for mye frø av arter som sprer seg raskt og som kan bli dominerende i blomsterenga, slik som rødkløver, hvitkløver, fuglevikke og ryllik.

LITTERATUR

- Bele, B., Norderhaug, A., Alm, T. & Vange, V. 2014. Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge. Bioforsk FOKUS 9 (4), 2014.
- Elven, H. & Bjureke, K. 2018. Pollinatorvennlig skjøtsel av slåtte- og naturbeitemark. UIO, Naturhistorisk museum Rapport nr. 77, 81s.
- Svalheim, E., Garnås, I., & Hauge, L., Slåtte- og naturbeitemark- veiledning for restaurering og skjøtsel. NIBIO rapport 4 (151), 2018; <http://hdl.handle.net/11250/2579098>

FORFATTERE:

Ellen Elverland, Ellen Johanne Svalheim og Trygve S. Aamlid